

УДК 391:7.025.4

ПРОЯВИ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ КОСТЮМІ (НА ПРИКЛАДІ ЖІНОЧОГО ВЕРХНЬОГО ОДЯГУ НАДДНІПРЯНЩИНИ)

ВАСИЛЬЄВА Марина, ЗАІЧКО Дар'я

Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Харків, Україна
desigmarina77@gmail.com daria.333.zaichko@gmail.com

Авторами розглянуто жіночий верхній одяг, що був типовим для Наддніпрянщини та втілює у собі українську ідентичність. Проаналізовано регіональні особливості верхнього одягу жінок Подніпров'я наприкінці XIX – у першій половині XX століття на прикладі збереженого зразка. Проаналізовано видові різноманіття верхнього вбрання та способи його виготовлення у вказаній місцині, а також текстильні матеріали для виготовлення верхнього одягу, характерні для визначеного періоду і місцевості. Показано, завдяки яким особливостям жіночого верхнього вбрання проявляється українська ідентичність.

Ключові слова: ансамбль традиційного народного вбрання, культура, костюм, юпка.

ВСТУП

Український костюм є часткою народної душі, про що можна прочитати практично у кожного з провідних науковців, які вивчають традиційне вбрання. Завдяки працям Г. Стельмащук, З. Васиної, Т. Ніколаєвої, О. Косміної та багатьох інших стали відомі найдрібніші деталі українського костюма, розвиток якого на всіх етапах відбувався в тісному зв'язку з розвитком світової культури [2-3]. Традиційне вбрання як найглибше розкриває коріння історії українського народу та української ідентичності, що є окремим предметом наукового розгляду [4]. Наприклад, у колективній праці за редакцією М. Селівачова зібрано матеріали щодо історії, поетики і символіки народного костюма, показано етно-регіональну специфіку вбрання на прикладі окремих музейних колекцій народного одягу [1]. Зберігаючи давні традиції, український костюм постійно розвивався і трансформовався, окремі його елементи, які дійшли до нашого часу – колорит, орнаменти, деталі, – несуть в собі сліди найдавніших цивілізацій, тобто ДНК нації, багатовікові нашарування, завдяки яким можлива наша ідентифікація в цілому.

Т. Ніколаєва, досліджуючи український костюм та відтворюючи його в авторських реконструкціях, дуже чітко окреслює історичне і художнє значення українського костюма, функції одягу в його історичній динаміці, наводить класифікацію традиційного вбрання та позиціонує костюм як джерело етнічної історії українців та «маркер ідентичності» [3, с. 7-30]. Водночас, наведені в її

праці малюнки демонструють значну розмаїтість локальних регіональних ансамблів народного вбрання.

Демонстрації розмаїття традиційних українських комплексів народного вбрання, притаманних різним історико-етнографічним регіонам, присвячено унікальний науково-просвітницький проект реконструкцій «Спадок» [5]. І вказаний проект, і значна кількість наукової літератури щодо українського традиційного одягу не лише демонструють його унікальність, але й покликані привернути увагу до певної втрати української ідентичності сучасниками, зокрема, через те, що традиційний одяг вийшов з ужитку, а сучасна мода культивує зовсім інші цінності. Тим не менше, у людей залишається природня потреба в само ідентифікації, особливо національній та етнічній. І, якщо вивчати прояви української ідентичності в аутентичних елементах традиційного вбрання, можна у подальшому інтерпретувати їх в сучасних формах костюма, що є одним з найактуальніших завдань для дизайнерів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дослідження обумовлено необхідністю вивчення зразка аутентичного одягу, його характеристик, порівняння з локальними особливостями окремих костюмних комплексів як джерел для творчих інтерпретацій у дизайн-практиці.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Середнє Подніпров'я або ж Наддніпрянина завжди було центром формування української народності та нації. Відповідно, український костюм формувався на єдності культурних рис українського етносу. Так, жіночий одяг складався з сорочки, двох запасок (плаhti), лісника з попередницею та обов'язковим елементом, яким була керсетка, або теплий верхній одяг, що мав назву юпка. Юпка (куртка, кохта) шилася як нагрудний одяг з рукавами і з різними модифікаціями була відома в різних регіонах України. Зразки юпок, що збереглися до нашого часу, найчастіше пошиті з фабричних тканин. Вони переважно повторювали форму та крій безрукавок, типових для конкретного регіону, і мали таку ж назву як і різновид верхнього одягу (рис.1-2). При загальній подібності форми і силуету, юпки дещо відрізнялися довжиною та кроєм, способами декорування та мотивами декору в цілому.

Рис. 1-2. Зразок українського верхнього одягу.

Крім нагрудних юпок, існували й різновиди верхнього одягу, так звані, холості (не утеплені) та ватяні юпки, а також круглі ватяні кохти (ватянки). У цих виробках було більше клинів, «бантових» або подвійних складок, а спинка часом відрізалася по лінії талії. Для їх виготовлення використовували однотонні або орнаментовані фабричні тканини. Зазвичай, верхня, більш дорога й ошатна тканина відтінялася недорогою підкладкою, а іноді й ватяною прокладкою, яку прошивали ручним швом, так, щоб виглядало гармонійно. Вже на початку XX століття юпки стали прошивати машинною строчкою. Власне, такий тип одягу увібрав кращі традиції конструктивно-технологічних і декоративних прийомів, утворюючи складний витвір мистецтва народного костюма (рис.3-4).

Рис. 3-4. Зразок українського верхнього одягу, що зберігся в родині авторки. Середина XX століття

Відомо, що святковим одягом селянок Подніпров'я була баєва юпка з трьома клинами і великим виложистим коміром із тонкої червоної, синьої або зеленої байки – ворсистого сукна, яке спочатку було привозним, а з XVIII ст. вже вироблялося місцевими виробниками. Вся поверхня юпки прикрашалася саморобними китицями (хвостиками, ковтками, мухами) з кольорової вовни, які контрастували з основною матерією. У цьому одязі помітний вплив міського костюма різних соціальних груп, а також тогочасних модних течій.

Наш зразок одягу було порівняно з характерними ознаками жіночого верхнього одягу Полтавської області та областей, що межують з Пирятинським районом, тобто Київської, Черкаської, Чернігівської, Слобожанської. Спільними характерними ознаками для всіх областей є наявність «вусів» як елементів крою. Наприклад, в Полтавській області для юпок характерно 6 вусів, так само як і у нашого зразка. Однакова довжина юпки збігається в Полтавській області,

Лівобережній Київщині та на Черкащині. Подібне оздоблення юпки спостерігається в Центральній Київщині та на Полтавщині. Виявлено, що юпка Слобожанщини більш за все відрізняється від нашого зразка, оскільки її робили з полярного сукна білого кольору, а низ рукавів обшивали червоним сап'яном. Така юпка мала широкий виложистий комір і застібалася спереду на гаплки. На підставі порівняльного аналізу можна зробити висновок, що перед нами зразок верхнього жіночого одягу Полтавської області, оскільки найбільше всього збігів саме з верхнім одягом Полтавщини.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи можна сказати, що індустріалізація суспільства призвела до нівелювання етнічних ознак в матеріальній і духовній культурі та безпосередньо в одязі. Однак, суттєвою ознакою традиційного вбрання, що підкреслює своєрідність локальних варіантів, є технологічні прийоми пошиття одягу. Різноманітність цих прийомів, їх доцільність, велика майстерність виконання роблять цю етнографічну ознаку дуже важливою для сучасного сприйняття. Саме це і є неодмінна складова української ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Народний костюм як виразник національної ідентичності. Збірник наукових праць за ред. д-ра мист-ва М. Селівачова. К.: ТОВ «ХІК», 2008. 310 с.
2. Васіна З. Еволюція українського вбрання. Сторінки з історії. Київ: Vivat, 2021. 560 с.
3. Ніколаєва Т.О. Український костюм. Надія на ренесанс. К.: Дніпро, 2005. 320 с.
4. Сучасні проблеми національно-культурної ідентичності: регіональний вимір : зб. наук. статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 вересня 2020 року). Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2020. 385 с.
5. Неповторність та вишуканість національного вбрання в проєкті "СПАДОК". URL: <https://uccs.org.ua/novyny/nepovtornist-ta-vyshukanist-natsionalnoho-vbrannia-v-proekti-spadok/> (дата звернення 02.03.2023).

VASILYIEVA M., ZAICHKO D.

MANIFESTATIONS OF UKRAINIAN IDENTITY IN UKRAINIAN COSTUME (ON THE EXAMPLE OF WOMEN'S OUTERWEAR OF THE NADDNIPRIANS)

The article deals with women's outerwear, which was characteristic of the population living on the banks of the Dnipro River and personified Ukrainian identity. On the basis of the preserved sample, the regional peculiarities of women's outerwear of the late nineteenth and early twentieth centuries are analyzed. The article analyzes the species diversity of outerwear and the methods of its production in the area, as well as the textile materials for the manufacture of outerwear, characteristic of a particular period and area. The article shows how the peculiarities of women's outerwear manifest the Ukrainian identity.

Key words: ensemble of traditional folk costumes, culture, costume, skirt.